

Korset och Kronan

Nr 118/2022

Jesus säger: Håll fast vid
det du har så att ingen
kommer och tar din krona
(Upp. 3:11)

S:t Martin o. Svenska kyrkan (6)

I serien om Tom. Hardts teologi i kontrast mot Svenska kyrkans fortgående lärouplösning behandlades i förra numret hur det konfessionella uppvaknandet skedde i Tyskland kring 1830-40 och hur bl.a. teologen *C.F.W. Walther* (1811-1887) år 1838 utvandrade till USA och där var med om att grunda Missourisynoden (1847). Om Walthers liv: https://www.evluh.se/sten_rydh/kyrkoblad_nr_22_2020.pdf

Glansperioden

Den konfessionella amerikanska lutherdomen hade sin glansperiod under tiden 1840-1930. Det var en tid då man först inom Missourisynoden och senare också inom Wisconsin-synoden och några andra kyrkor på allvar återvände till Bibelns klara lära så som den framställdes av Luther och reformationen och de många kyrkor som framgick ur denna. Särskilt viktig var då

Kyrkoblad för S:t Martins och S:t Petri församlingar, Evangelisk-Lutherska Kyrkan i Sverige. Red. Sten Rydh.
Nr 118, 16 sept. 2022.

Ordet om korset är en
dårskap för dem som går
förlorade, men för oss som
blir frälsta är det en Guds
kraft (1 Kor. 1:18)

Den gode herden
leder sina får (Joh. 10)

den Augsburgska Bekännelsen (1530) och senare Konkordieboken (1580). Liksom under ortodoxins tid höll man hårt fast vid dessa bekännelser till stor välsignelse. Betecknande är att språket under denna period inom den *amerikanska* lutherdomen var *tyska*. Först efter andra världskriget skedde en övergång till engelska. Flera stora kyrkor hade slutit sig samman i den s.k ”Synodalkonferensen”, som kom att bestå i nästan hundra år under tiden 1872-1967.

I Amerika hade lutheranerna för första gången på länge full religionsfrihet och kunde även organisatoriskt utforma den lutherska kyrkan i enlighet med bibliska principer. Särskilt viktig blev då Walthers skrifter om kyrka, ämbete och församling. Några av de viktigaste var följande:

Kyrka och ämbete

En lokalförsamlings rätta gestalt

Den sanna synliga kyrkan

Amerikansk-luthersk pastoralteologi

Lag och evangelium

Lära och värn (tidskrift 1855 - -)

Andra framstående teologer under den äldre, ortodoxa tiden var *Adolf Hoenecke* (1835-1908) och *Franz Pieper* (1852-1931). Särskilt viktig var Piepers stora dogmatik i tre volymer, vilka utkom åren 1917-24.

Motstånd och svårigheter

Missouri hade stora svårigheter att kämpa med under denna första period. I Amerika hade man tidigare haft lutherska kyrkor som var präglade av både pietism och unionism. När Walther och Pieper m.fl. lärde att en rätt kyrka endast kan ha *en enda lära, helt och hållet grundad i Skriften*, medan främmande läror inte kan tolereras, mötte detta stort motstånd. Följden blev att man i Amerika hade i stort sett tre grupper av lutherska kyrkor.

En grupp var klart liberal och ställde sig positiv till den tyska teologins bibelkritik och modernism.

Sedan fanns det en relativt konservativ mittengrupp av kyrkor som ville hålla fast vid bekännelsen, men som samtidigt ville ha frihet att lära lite olika i sådana läror som man ansåg mindre väsentliga.

Den tredje gruppen var kyrkorna inom *synodalkonferensen*. De kunde inte kompromissa med övertygelsen att *endast Guds ord* får avgöra vad som skall läras i kyrkan.

Striden om nådavalet

Detta ledde till hårt motstånd. Framför allt angrep några Missouris klara lära om utkorelsen (nådavalet, predestinationen). Man anklagade Walther för att vara kalvinist och lära en dubbel utkorelse, både till förtappelse och salighet. Trots att både Walther och Pieper utförligt visade att de noga höll fast vid Bibeln, Luthers lära och Konkordieboken hjälpte inte detta.

Orsaken till att striden blev så hård var framför allt att motståndarna inte var beredda att endast låta Skriftens ord vara avgörande. De utgick precis som de reformerta från att förnuftet här måste vara avgörande. Förnuftet säger:

(1) *antingen* har Gud utkorad somliga människor till salighet och därmed också andra till förtappelse (kalvinism)

(2) *eller* finns det något hos människan som gör att somliga blir frälsta eller andra går förlorade (människan samverkar med nåden, synergism)

Motståndarna menade att Walther och Pieper m.fl. felaktigt lärde kalvinistiskt i enlighet med punkt (1). De själva kämpade för uppfattning (2) och pekade på att även 1600-talsortodoxin hade lärt att Gud endast utkorade dem som han i förväg såg skulle komma till tro. (läran om den förutsedda tron, *intuitu fidei*).

Motståndarna höll envist fast vid att det bara finns dessa två möjligheter. *Antingen* beror människans salighet bara på Guds utkorelse, och då måste enligt förnuftet också övriga människor vara utkorade till förtappelse. *Eller* beror saligheten både på Guds nåd och någonting hos människan som gör att hon säger ja till nåden.

(3) Walther och Pieper hävdade med rätta att det finns ett tredje, bibliskt alternativ. Det är Gud ensam som utkorar människan till salighet, men däremot inte till förtappelse. Om en människa går förlorad är det hennes eget fel, inte Guds. Men denna uppfattning tycks strida mot förnuftet och logiken. Om jag t.ex. har ett antal kulor i en påse och väljer ut några som jag lägger på bordet har jag ju därmed samtidigt valt de kulor som skall vara kvar i påsen! Det är sant inom logiken. Men här säger både Luther, Walther, Pieper och alla goda, bibliska lärare att förnuftet måste tåga. Lika lite som vi kan förstå att Gud är treenig eller att Kristus är både Gud och människa i en person, lika lite kan vi med förnuftet förstå Guds obegripliga utkorelse.

Om detta skriver Luther i företalet till Romarbrevet:

”Men här måste en gräns sättas för gudlösa och förmättna andar, som genast

vill pröva sitt förstånd på dessa frågor och börjar med det högsta, nämligen att i förväg uttrännsaka den gudomliga utkorelsens bottenlösa djup och till ingen nytta grubbla över om de är utkorade. Sådana måste stöta sig själva i fördärvet, så att de antingen förtvivlar eller låter allt gå vind för våg.

Men följ du detta brev i dess ordning och var angelägen om att först tänka på Kristus och evangelium, så att du lär känna din synd och hans nåd och sedan strider mot synden, som de åtta första kapitlen lär dig. Därefter, när du kommit till åttonde kapitlet, där det tals om kors och lidande, skall du lära dig att förstå, vilken tröst som ligger i läran om utkorelsen, vilken kapitel 9-11 handlar om. Ty endast i lidande, kors och dödsnöd kan man syssla med utkorelsen, utan att det vållar skada och ger upphov till fördold vrede mot Gud.” (Ur Luthers företal till Romarbrevet, här i Bibeln 1917, s. 427, lätt moderniserad text av mig).

Tyvärr har både den katolska och den reformerta kyrkan misstagit sig i läran om utkorelsen. Den romersk-katolska blandar in människans vilja och kärlek i rättfärdiggörelsen och har därför hamnat i grupp (2) ovan, bland synergisterna. Calvin och de strikt reformera är i grupp (1) där de lär en dubbel predestination, även utkorelse av dem som går förlorade. Calvin kan göra detta därför att han förnekar att Guds nåd gäller *alla människor*.

Mot detta har många reformerta reagerat, men då har de hamnat i grupp (2) ovan, där människans egen avgörelse bestämmer vilka som blir frälsta. Endast den bibliska, lutherska kyrkan lär rätt om utkorelsen. Den lär i enlighet med Skriftens klara ord, att det endast är Guds vilja och Guds nåd som gör att en människa blir frälst. Skriften lär ju följande:

(a) Det är endast Guds nåd som gör att en människa blir frälst.

Av nåden är ni frälsta genom tron, inte av er själva. Guds gåva är det, inte på grund av gärningar för att ingen ska berömma sig (Ef. 2:8-9).

Jag ger dem evigt liv. De ska aldrig någonsin gå förlorade, och ingen ska rycka dem ur min hand (Joh. 10:28).

(b) Det är endast människans otro och avvisande av nåden som gör att en människa går förlorad.

Ty, säger Herren, de har inte lyssnat till mina ord, som jag har sänt till dem genom mina tjänare profeterna. Gång på gång sände jag dem, men ni har inte lyssnat, säger Herren (Jer. 29:19).

Jerusalem, Jerusalem, du som mördar profeterna och stenar dem som är sända till dig! Hur ofta har jag inte velat samla dina barn, så som hönan samlar sina kycklingar under vingarna. Men ni ville inte (Matt. 23:37).

Många har med orätt menat att striden om utkorelsen var en onödig strid, som visar att Walther och Pieper gick för långt. Resultatet blev ju också att många bröt med Missouri. Både *Ohio-synoden* och den *Norska synoden* lämnade på grund av denna konflikt synodalkonferensen år 1881 respektive 1883. En av dem som vände sig mot Walther var hans tidigare student och senare kollega, professor *F. A. Schmidt* från den norska synoden. En annan var *F. W. Stellanhorn*, präst och akademisk lärare i Missourisynoden. Han var gift med en släkting till Walther. Så kom denna svåra lärostrid att skära genom många släktband (*Lars Borgström, Amerikas Luther, 2020, s. 19f*).

Missourisynoden hade likväl växt intensivt och blivit en mycket stor kyrka, vilken längre fram kom att omfatta cirka 3 miljoner medlemmar. Men under denna äldre tid i Missouris historia stod det klart, att *endast Guds ord* skulle vara avgörande för kyrkogemenskapens omfattning. Man avvisade tanken på att medlemsantal och släkterelationer skulle få påverka detta.

Forts. i nästa nr